

ВПЛИВ ДИТЯЧОГО ДОСВІДУ НА ОСОБИСТІСНУ ЗРІЛІСТЬ ДОРОСЛИХ

INFLUENCE OF CHILDHOOD EXPERIENCE ON PERSONAL MATURITY OF ADULTS

Нині українська спільнота переживає досвід колективної травми, який впливає надпотужно на дітей і майбутнє нації. Автори дослідили й обґрунтували наявність залежності між окремими ознаками (шкалами) дитячого досвіду з певними рисами (шкалами) особистісної зрілості.

Виявлена кореляція світоглядної пластичності (як складника) зі світоглядним ідеалізмом (0,31), що підтверджує здатність емоційно зрілої особистості змінювати свою точку зору за збереження базових ідеалів. Виявлена кореляція світоглядного ідеалізму з критичністю (0,31), емпатією (0,30). Світоглядна принциповість корельована найбільше з організаційними здібностями (0,34), комунікативні здібності значно корельовані з організаційними (0,53) і загальною емоційною зрілістю (0,32). Рефлексія значно пов'язана з емоційною саморегуляцією (0,64), прийняттям власних емоцій (0,39) і загальною емоційною зрілістю (0,75). Емоційна регуляція показує сильні зв'язки з рефлексією (0,64) й емоційною зрілістю загалом (0,64), а також зв'язок із комунікативними здібностями (0,29). Емоційна експресивність показує від'ємний зв'язок з емоційною регуляцією (-0,27), зв'язок з емпатією (0,27) і загальною емоційною зрілістю (0,30). Прийняття власних емоцій корельоване з рефлексією (0,39) і загальною емоційною зрілістю (0,64). Виявлено, що шкали НДД високо корельовані між собою. Загальний показник НДД має від'ємні кореляції з рефлексією (-0,27) і саморегуляцією (-0,22), рефлексія емоцій має від'ємні кореляції з деструктивним ставленням (-0,30).

Вибірка показала наявність НДД (10 і більше балів) у 30,2% респондентів, 88,7% респондентів стикалися з окремими ситуаціями НДД у дитинстві (від 1 до 17 балів). Дослідження підтвердило теорії Р.П. Ронера (IPARTheory) і М. Селігмана (вивченої безпомічності): НДД показує від'ємну кореляцію з рефлексією (-0,27) і саморегуляцією (-0,22). Зв'язок принциповості й організаційних здібностей потребує подальшого вивчення, як і зв'язок принциповості з рефлексією, оскільки зв'язок ураження принциповості при ураженні рефлексії підтверджений.

Ключові слова: особистісна й емоційна зрілість, рефлексія, регуляція, негативний дитячий досвід.

Currently the Ukrainian community is experiencing a collective trauma that has a

powerful impact on children and the future of the nation. The authors investigated and substantiated the existence of a correlation between certain scales of adverse childhood experiences (ACE) and certain traits of personal maturity.

The correlation of worldview plasticity (as a component) with worldview idealism (0.31), i.e. the ability of a mature person to change his/her point of view while maintaining basic ideals, was found. There is a correlation between worldview idealism and criticality (0.31) and empathy (0.30). Worldview integrity is correlated with organizational skills (0.34), communication skills are correlated with organizational skills (0.53), and general emotional maturity (0.32). Reflection is related to emotional self-regulation (0.64), acceptance of one's own emotions (0.39), and general emotional maturity (0.75). Emotional regulation has connections with reflection (0.64), general emotional maturity (0.64), and communicational skills (0.29). Emotional expressiveness shows a negative relationship with emotional regulation (-0.27), and shows a relationship with empathy (0.27) and general emotional maturity (0.30). Acceptance of one's own emotions is correlated with reflection (0.39) and general emotional maturity (0.64). The ACE scales are highly correlated with each other. The ACE score has negative correlations with reflection (-0.27) and self-regulation (-0.22), and emotional reflection has negative correlations with destructive attitudes (-0.30).

The sample showed the presence of ACE (10 or more points) in 30.2% of respondents, 88.7% of respondents encountered separate situations of ACE in childhood (from 1 to 17 points). The study confirmed the theories of Rohner (IPARTheory) and Seligman (learned helplessness) – ACE shows a negative correlation with reflection (-0.27) and self-regulation (-0.22). The relationship between worldview integrity and organizational skills needs further study, and the relationship between worldview integrity and reflection needs to be investigated, since the relationship between worldview integrity damage and reflection damage has been practically confirmed.

Key words: personal and emotional maturity, worldview plasticity, communication and organizational skills, adverse childhood experience.

УДК 159.9.07

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.69.1.31>

Мілютіна К.Л.

д.психол.н., професор
Академія праці,
соціальних відносин і туризму

Мамедова О.Б.

магістр
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Вступ. Проблематика впливу дитячого травматичного досвіду на різні аспекти життя в дорослості є актуальною для психологічної науки, бо визначає й загальну тенденцію до гуманізації сімейних стосунків, і конкретну терапевтичну тактику аналізу дитячого досвіду при роботі з дорослими клієнтами. Попри багато клінічних публікацій із цього приводу, дослідження здорових дорослих, які мають травматичний досвід, не проводилося.

Метою статті є визначення особливостей впливу дитячого досвіду на особистісну зрілість дорослих.

Огляд літератури. Українським ученим тема особистісної зрілості близька й цікава.

Для зрілої особистості Т. Титаренко називає «екзистенційні» риси: креативність, внутрішню свободу, ясну й тиху радість буття, довіру, відкритість, розвинене вміння любити і приймати життя реалістично [11; 12].

О. Штепа виділяє десять експлікованих рис зрілої особистості: відповідальність, глибинність переживань, синергічність, автономність, контактність, самоприйняття, креативність, толерантність, децентрацію, життєву філософію [13–15]. Вона пов'язує особистісну зрілість із розв'язанням криз, а також із самодетермінацією особистості. На її думку, процес самостійно пережитої людиною в зрілому віці ненормативної кризи ідентичності призведе до розвитку особистісної зрілості.

Окрім структурного підходу, у функціональному підході О. Штепа визначає психологічні механізми, що детермінують особистісну зрілість як процес, а саме: інтенційність, тобто активне самовизначення, створення людиною самої себе й усвідомлення себе самостворювальною; когерентність як уміння самому собі поради; рефлексія як уміння людини давати собі самій звіт стосовно своїх дій, думок, почуттів; прегнантність як прагнення до врівноваженості, упорядкованості, завершеності. Функціональний і структурний підходи доповнюють один одного, адже здатність і бажання цих процесів, керування цими психічними механізмами є теж показниками зрілої особистості.

С. Максименко виділяє лінії розвитку особистості. Автор вважає, що лінії розвитку призводять до формування гармонійної особистості (особистісної зрілості). Автор виділяє такі лінії розвитку: народження особистості, яке пов'язане з появою суб'єкта; лінію розвитку інтеграції особистості, що визначає особистість не тільки як суб'єкта власної поведінки, а і як суб'єкта свого внутрішнього світу; лінію почуття причетності, мотивації як умову формування інтернального локусу контролю; лінію розвитку саморегуляції й сенсу життя [8].

Н. Дідик на основі проведеного аналізу понять особистісної зрілості в психологічній науці виявила, що феномен особистісної зрілості можна охарактеризувати такими рисами, як здатність до вчинку; самоприйняття; самоактуалізація; суб'єктність, трансценденція; відповідальність, інтернальний локус контролю; саморегуляція; соціабельність; креативність; самостійність; філософське почуття гумору; інтелектуальність; автентичність; неконформізм; моральність; психічне здоров'я [5].

Л. Засекіна як компонент особистісної зрілості називає мовленнєву культуру. Мовленнєвий вчинок, як вираження рівня мовленнєвої культури, можливого за умови зрілості особистості [7].

За останні десятиліття проведено дослідження рівнів формування прихильності (Neufeld, 2004), стилів батьківського виховання й дослідження компетенції, адаптації підлітків, які виховувалися в різних стилях (Baumrind, 2010), а також висунуто теорію міжособистісної прихильності-відсторонення (IPARTheory R. Rohnera, 2021) (тут і далі переклади з англійської прихильність-відсторонення і прийняття-відкидання вважаємо одним і тим же впливом) додатково до теорії прихильності (J. Bowlby, 1983), проведено дослідження, які підтвердили наявність синдрому прийняття-відкидання в бага-

тьох країнах світу (США, Індія, Бахрейн, Ямайка, Естонія, Корея, Нігерія, Непал, Бангладеш, Туреччина, Фінляндія, Іран, Барбадос, Єгипет, Кувейт, Чехія, Пакистан, Пуерто-Ріко), відбулися масштабні дослідження впливу батьківського ставлення і його наслідків для дітей і підлітків, а також вплив на результати «прихилення-відсторонення» взаємин між батьками, їх престижу (ставлення одне до одного, соціальної ролі), різних вікових груп дітей і підлітків (Kobasa&Maddi&Kahn, 1982; Carrasco&Rohner, 2012; Khaleque&Rohner, 2012; Carrasco&Holdago-Tello, 2019).

Результати цих досліджень показали, що міжособистісні стосунки батьків формують зв'язок між сприйнятим батьківським (материнським і/або батьківським) прийняттям-відстороненням та адаптацією дітей у пізньому дитинстві й ранньому підлітковому віці.

В Україні проведено дослідження (Мілютіна, 2012), що виявило сенситивні періоди капсулювання дитячих травм, які впливають на життєвий шлях особистості: періоди 3–6 років і підлітковий вік.

Емпіричне дослідження (Власова, 2020) підтвердило, що особи з вираженими дитячими страхами демонструють достовірно більшу схильність до стереотипності, що проявляється в інтолерантності до невизначеності, можливо, дитячі страхи є наслідком втрати надійної прихильності й деяких інших несприятливих факторів оточення.

Це важливі вітчизняні напрацювання, які висвітлюють домінантні аспекти впливу негативного дитячого досвіду, і потрібно знайти на сучасному етапі в Україні більше відповідей про такий вплив, тому що швидкість і якість відбудови суспільства й держави після війни залежна від зрілості суспільства та кожної окремої особистості.

Гіпотеза дослідження:

Певні аспекти досвіду впливають на певні компоненти особистісної зрілості.

Методи й побудова дослідження. Для досягнення поставленої мети й вирішення завдань застосовували такі методики: опитувальник світоглядної пластичності (Грузінова, 2022), методику діагностики емоційної зрілості (Півень, 2016), тест комунікативних та організаторських схильностей, опитувальник негативного дитячого досвіду АСЕ в адаптації для України (Власова, Родіна, Целікова, Ворнікова, Тихоненко, 2022).

Учасниками дослідження стали 106 дорослих міських жителів України, які зараз проживають у різних країнах світу (Україна, Польща, Мальта, Канада, Швейцарія, Італія, Кіпр, Ізраїль, Грузія), вікової категорії – 18–84 роки.

У дослідженні брали участь 21 чоловік (19,8%) і 85 жінок (80,2%).

Статистичні параметри вибірки відповідають нормальному розподілу. Нульова гіпотеза остаточно підтверджена через критерій Харке-Бера.

Результати. 32 респонденти зі 106, тобто 30,2%, мали перевищення за нормативом опиту-

вальника 9 балів (10 і більше), 12 респондентів зі 106, тобто 11,3%, не мали жодного аспекту негативного дитячого досвіду, тобто 0 балів за шкалою опитувальника. Отже, 88,7% мали негативний досвід із кількістю балів від 1 до 17.

Загальний показник НДД має від'ємні кореляції з рефлексією (-0,27) і саморегуляцією (-0,22). Виявлено також майже значимий від'ємний зв'язок НДД зі світоглядною принциповістю (-0,13), і тут доречно згадати, що негативний світогляд входить у список рис комплексу притягнення-відкидання Р.П. Ронера [26].

Майже значимий зв'язок НДД з експресивністю (0,17) потребує подальшого вивчення й аналізу, тому що, з одного боку, він може бути пояснений відсутністю регуляції, а і з іншого – неконтрольованою поведінкою при наблизенні в підсвідомості

до травматичних подій, і ми знаємо, що в травмованих людей усе життя будується навколо травми: з одного боку, людина підсвідомо прагне її створити й підтвердити свій шлях виживання (що він усе ще дійсний), а з іншого – знайти новий шлях подолання травми.

Цікавим виявився й результат кореляційного аналізу складників світоглядної пластичності, емоційної зрілості зі складниками НДД, а також відсутність зв'язку НДД з комунікативними й організаційними здібностями.

Світоглядний ідеалізм показує зв'язок із залученням до раннього сексуального досвіду (0,26) і соціально-емоційною занедбаністю (0,26). Несподівано. Із цього випливає, що дитячий біль сексуальної травми призводить до ідеальних світоуявлень дорослої особистості. У попередньому пункті

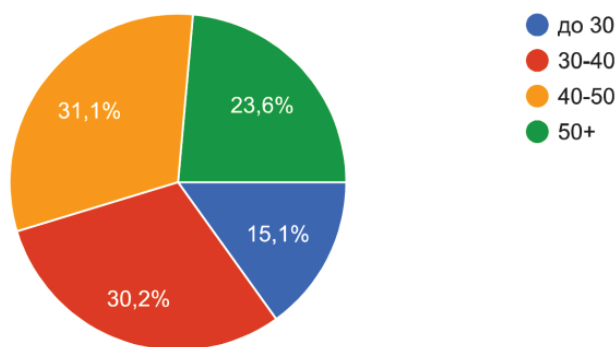

Рис. 1. Розподіл респондентів за віком

Таблиця 1

Кореляція показників травмивного досвіду й особистісної зрілості

	Світоглядна пластичність	Світоглядний ідеалізм	Комунікативні здібності	Організаційні здібності	Рефлексія емоцій	Емоційна саморегуляція	Емпатія	Емоційна експресивність	Прийняття емоцій
Емоційна зрілість загалом	0,31*	0,27*	0,32*	0,23*	0,75**	0,64**	0,5*	0,3*	0,64**
Проживання в дисфункціональній сім'ї	-0,02	0,03	-0,02	-0,1	-0,12	-0,09	0	0,1	0,02
Деструктивне ставлення	0,12	0,12	-0,12	-0,02	-0,3*	-0,22*	0,1	0,16	0,04
Залучення до раннього секс. досвіду	0,01	0,23*	0,07	-0,03	-0,09	-0,19*	-0	0,13	0,05
Соціально-емоційна занедбаність	0,03	0,26*	0,07	-0,01	-0,07	-0,12	0,1	0,15	0,13
Негативний дитячий досвід	0,08	0,13	-0,08	-0,06	-0,27*	-0,22*	0,1	0,17	0,04

Примітка: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

ми дослідили, що світоглядний ідеалізм пов'язаний із пластичністю (0,31) і критичністю (0,31), емпатією (0,30), експресивністю (0,21), емоційною зрілістю загалом (0,27) і комунікативними здібностями (0,24).

Рефлексія емоцій має від'ємні кореляції з деструктивним ставленням (-0,30) і з інтегративним показником НДД (-0,27). Емоційна саморегуляція теж зазнає негативного впливу деструктивного ставлення (-0,30) зокрема й загалом НДД (-0,27), показує додатково майже значимий від'ємний зв'язок із раннім сексуальним досвідом (-0,19). Прояви емоційної нерегуляції ми бачимо в цитованому вище досвіді експерта з подолання емоційного аб'юзу, коли вона описує свій шлях, тобто маємо підтвердження даним кореляційного аналізу, хоча показник (-0,19) майже не значимий.

Обговорення. Отримані нами результати свідчать, що самого проживання в дисфункціональній родині недостатньо для негативного впливу на дорослу особистість, тоді як негативне ставлення та занедбаність можуть залишати свій слід у дорослості. Це підтверджує IPARTheory Р.П. Ронера [26], тому що в списку ознак комплексу притягнення-відкидання входить емоційна нечуйність, тобто відсутність рефлексії, й емоційна нестабільність, тобто відсутність регуляції. Крім того, це підтверджують висновки М. Селігмана (теорію вивченої безпомічності) [27], а також описані наслідки НДД експертами з негативного дитячого досвіду Д. Наказавою [25] та Ш. Арабі [16].

Негативний дитячий досвід – досвід зовсім іншого кшталту. Це лякаючі хронічні, непередбачувані чинники стресу, коли дитина немає підтримки дорослого, підтримки в переживанні важких почуттів. І тут ми маємо провести аналогію з дослідженнями над собаками (Seligman&Peterson&Maier, 1995), які демонструють вивчену безпомічність і придушення волі. Аналогічна ситуація відбувається в психіці людини з негативним дитячим досвідом.

Обмеження. У дослідженні брала участь достатня кількість респондентів, але вони переважно жінки й усі достатньо соціально благополучні. Можливо, дослідження чоловіків із порушеннями соціальної адаптації будуть давати інші результати. Також це дослідження стосувалося українців у часи війни, тому суб'єктивна значущість дитячого досвіду може дещо знецінитися.

Висновки. У результаті проведеного дослідження виявлено, що лише 12 респондентів зі 106, тобто 11,3%, не мали жодного аспекту негативного дитячого досвіду, тобто 0 балів за шкалою опитувальника. Отже, 88,7% мали негативний досвід із кількістю балів від 1 до 17. Негативно впливають такі його компоненти, як деструктивне ставлення до дитини, емоційна занедбаність і ранній сексуальний досвід, тоді як інші чинники (розлучення або смерть батьків, конфлікти між батьками тощо) не мали достовірного впливу на емоційну й особистісну зрілість дорослих.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Власова О., Потонська О. Аналіз впливу дитячих страхів на формування стереотипів дорослої людини. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ, 2021. Вип. 1 (7). С. 57–61.
2. Модифікація, стандартизація та адаптація анкети негативного дитячого досвіду (ACE) / О.І. Власова й інші. *Офтальмологічний журнал Серія «Педагогіка. Психологія. Медицина»*. 2022. № 1 (504). С. 63–72.
3. Грузинова К.М. Опитувальник світоглядної пластичності особистості. *Габітус*. 2022. № 42. С. 124–131 URL: <http://habitus.od.ua/journals/2022/42-2022/21.pdf>.
4. Грузинова К.М. Психологічні типи індивідуального світогляду особистості. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2022. № 6 (50).
5. Дідик Н. Феномен особистісної зрілості в інтерпретації українських дослідників. *Молодий вчений*. 2014. № 1 (3). С. 128–131.
6. Барчі Б.В. Загальна психологія з практикумом. Лабораторний практикум. Частина 2. Мукачєво : Видавництво МДУ, 2017. 52 с. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/616/1/Barchi%20B.V.%20Zahal%27na%20psykholohiya%202.pdf>.
7. Засєкіна Л.В. Мовленнєва культура як критерій особистісної зрілості. *Психологічні перспективи*. Луцьк : РВВ «Вежа» Волинського національного університету імені Л. Українки, 2010. Вип. 15. С. 61–72.
8. Максименко С.Д. Структура особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2007. № 1 (94). С. 1–13.
9. Мілютіна К.Л. Модель емпіричного дослідження наслідків дитячого досвіду у дорослому житті. *Проблеми сучасної психології*. 2018. № 2. С. 78–82.
10. Півень М.А. Структурні особливості емоційної зрілості особистості : дис. ... канд. психол. наук / Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського. Харків, 2016. 244 с.
11. Титаренко Т.М. Життєві домагання особистості: феноменологічний та структурно-функціональний підходи. *Психологія і суспільство*. 2004. № 4. С. 128–145.
12. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості : монографія / Т.М. Титаренко, О.Г. Злобіна, Л.А. Лепіхова, К.О. Черемних, О.М. Кочубейник ; ред. : Т.М. Титаренко ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012.
13. Штепа О.С. Диспозиційна модель особистісної зрілості : дис. ... канд. психол. наук. Львів, 2006. 289 с.
14. Штепа О.С. Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 210 с.
15. Штепа О.С. Пропріум зрілої особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2004. № 2. С. 26–35.
16. Araby S. Becoming the Narcissist's Nightmare. SCW Archer Publishing, 2016. 598 p.

17. Baumrind D., Larzelere R.E., Owens E.B. Effects of preschool parents' power assertive patterns and practices on adolescent development. *Parent. Sci. Pract.* 2010. № 10. 157–201.
18. Bowlby J. Attachment: Attachment and Loss Volume One/Book 1 of 3: Attachment & Loss. Basic Books Classics, 1983. 436 p.
19. Carrasco M.A., Rohner R.P. Parental acceptance and children's psychological adjustment in the context of interpersonal power and prestige. *Journal of Child and Family Studies*. 2012. № 21. P. 1–8.
20. Carrasco M.A., Holdago-Tello F.P. Parental acceptance and children's psychological adjustment: The moderating effects of interpersonal power and prestige across age. *PLoS One*. 2019. № 14 (4). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6459494>.
21. Khaleque A. Perceived parental neglect, children's psychological maladjustment, and negative personality dispositions: A meta-analysis of multi-cultural studies. *Journal of Child and Family Studies*. 2015. № 24 (5). P. 1419–1428.
22. Khaleque A., Rohner P.P. Transnational Relations Between Perceived Parental Acceptance and Personality Dispositions of Children and Adults : A Meta-Analytic Review. *Personality and Social Psychol Review*. 2012. № 16. URL: <http://psr.sagepub.com/content/16/2/103>.
23. Kobasa S.C., Maddi S.R., Kahn S. Hardiness and health: a prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1982. № 42. P. 168–177.
24. Neufeld G., Mate G. Hold on to your kids. Ebury Publishing, 2019. 352 p.
25. Nakazawa D. Childhood Disrupted: How Your Biography Becomes Your Biology, and How You Can Heal. NY : Atria Books. 304 p.
26. Rohner R.P. Introduction to Interpersonal Acceptance-Rejection Theory (IPARTheory) and Evidence. *Online Readings in Psychology and Culture*. Vol. 6 (1). URL: <https://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol6/iss1/4/>.
27. Seligman M.E., Peterson C., Maier S. Learned Helplessness: A Theory for the Age of Personal Control. Oxford University Press, 1995. 376 p.